

understöd som upplysning; folkets moraliska bildning och rättighet att använda sin arbetskraft och förmåga på det för hvar och en bäst passande sätt, är det enda medel, som kunde framkalla den proportion mellan befolkningen och dess sysselsättande, d. v. s. utkomst, som utgör alla civiliserade staters önskemål och vilkoret för deras bestånd och lycka.»

Landtbrukssällskapet har deremot förenat sig med Finska Hushållningssällskapet om tvenne förslag: inrättandet af en profession i agronomi vid universitetet och institutets på Mustiala förändrande till ett »central landbruksinstitut för hela Finland.» Det kunde låta säga sig, att vid universitetet skulle anställas en professor för teknologisk- och agrikultur-kemi. Men en profession i agronomi vid en allmän undervisningsanstalt, der ingen praktik kan komma i fråga, liknar sig verkligen till en gagnlös inrättning. Vi medgifva, att äfven teknologisk kemi är blott en sida af saken, då mekanik och machinlära vore en lika vigtig del. Dessutom är saken icke afgjord med en professor och en professorslön. Det fordras dertill ett laboratorium och samlingar och anslag för dessa. Om verkligen gagnet skulle motsvara dessa kostnader, vilja vi icke afgöra. Hvad åter centralinstitutet angår, synes Finska Hushållningssällskapets förslag innebära endast, att undervisningen vid institutet skulle fördelas på tvenne skilda kurser, den högre motsvarande den för en högre landbruksskola, den lägre beräknad endast för bildande af drengfogdar. Då till den högre kursen föres kemi, är väl meningen att häri ingår äfven agrikulturkemi. Agronomi omtalas alls icke, ehuru den väl helst borde hafva sin plats vid Landtbruks- »centralinstitutet.» Aritmetik, geometri, planimetri, stereometri, botanik, zoologi, äfven elementar-kemi och fysik synas vara öfverflödiga läroämnen vid institutets högre afdelning, för inträde i hvilken kunskap åtminstone i det mesta häraf, såsom föremål för undervisning vid landeta öfriga läroanstalter, kunde göras till vilkor. Eleverna skola väl vid sitt inträde vara åtminstone 15 à 18 år gamla. Och man bör väl af dem fordra de kunskaper, som kunna inhemtas i en lägre elementarskola.

J. V. S.

30 UTLÄNDSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 12, december 1857

Af Thomas Babington Macaulay's *History of England* hafva, sedan arbetet först i detta blad anmäldes, ytterligare fem band utkommit, således inalles åtta band. Dessa 8 band eller häften omfatta likväl, om man undantager den inledande öfversigten öfver Englands äldre historia, blott en tidrymd af 12 år, från Jakob II:s thronbestigning 1685 till freden i Ryswick 1697.

Man skulle tro, att en så minutiös och utförlig historieskrifning endast för historieforskaren ex professo, på sin höjd derjemte för de djupare trängande i det land, denna historia angår, kunde ega intresse, och att arbetet eljest för den större bildade allmänheten måste blifva en tröttande läsning. Men så förhåller det sig icke. Troligen läses för närvarande ingen historisk skrift, Thiers' Konsulatets och Kejsardömet's historia icke ens undantagen, så allmänt öfver hela den bildade verlden, som Macaulay's arbete. Orsaken är uppenbart icke något stort

10 världshistoriskt intresse i de skildrade tilldragelserna. Ett sådant eger utan tvifvel sjelfva den Engelska revolutionen vid Jakobs fördrifvande; och äfven Wilhelm II:s strid såsom protestantismens och den Europeiska jernvigens förkämpe mot Ludvig XIV:s öfvermakt har sin stora betydelse. Dock är sistnämnda strid så passiv och så blottad på storartade krigiska planer och vexlande skiften, att den i och för sig icke lifvar till ett högre intresse. Också utgör af naturliga skäl Englands inre historia hufvudföremålet för Macaulay's framställning. Och från Jakob's flykt 1689 utgöres äfven den för det mesta blott af efterdyningar

20 ar efter partistriderna, fruktlösa stämplingar mot den nya regeringen och partiledarens intriger för att komma till eller behålla makten. Episoder af mera dramatiskt intresse äro blott kriget i Irland och striderna i Skottland. Med tredje bandet är nu den egentliga revolutionshistorien slutad, och de fem följande röra sig i anförda intresset mindre lifvande förhållanden och tilldragelser. Det är fem volymer för åtta år af Vilhelm's regering, till hvars slut Förf. ännu icke kommit. Men Författarens konst att fördela ämnena, framställa dem och skriva är så stor, att föga någon, som engång tagit arbetet i hand, lemnar det utan att hafva genomläsit – och delvis omläsit detsamma.

30 Det är icke händelserna, utan personerna, som tilldraga sig läsarens intresse. Men personerna åter äro ofta alldagliga, oftast utan högre sedligt värde. De äro till största delen för en läsare utom England före läsningen äfven till namnet obekanta. Ja de uppträdandes mängd är så stor och de flestas betydenhet så ringa, att man icke ens gör sig den mödan att lägga allas namn på minnet. Och likväl följer man deras uppträdande, deras möten, öfverläggningar och planer, deras tal, företag, framgång eller misslyckande, delar deras fruktan och hopp, glädje och lidande – eller med ogillande och afsky väntar på utgången af deras onda stämplingar. Man tycker sig stå framför ett teaterförhänge, som än går upp än går ned öfver vexlande scener af menckliga lidelser. Som en perspektivisk fond står den lugna historiska utvecklingen, blott långsamt framträdande i full dager, bakom de spelande, och från scen till scen sammanbindes det hela af den egentligen historiska personens tysta, men alltid afgörande uppträdande. Föga torde någon historieskrifvare så mycket närmat sig den dramatiska författarens som Macaulay. Äfven hvarje band af arbetet afslutas som en skådespelsakt, med nästan alltför uppenbar beräkning på att stämma intresset för det följande. Mest måste man likväl beundra Förf:s konst i framställningen af Wilhelm's person och karakter. Läsaren kommer verkligen, såsom

40 Wilhelm's samtid kom det, endast småningom till medvetande om, hvilken stor karakter han har framför sig. Det är, som skulle sjelfva sättet att skildra, motsvara den skildrades historiska uppträdande; inga stora scener, inga pathetiska utgjutelser. Ur den alltid lugna skildringen uppstiger småningom denna bild af en lugn, vis, modig och dock äfven känslig man, ädelsinnad, utan vrede och hämdlystnad, med blicken ständigt rigtad på ett stort mål och för dettas vinnande, der det måste ske, begagnande äfven de dåliga, hvilka han i sitt sinne måste förakta, likväl icke för sina planer anlitande förkastliga medel, utan tvingande såsom deras försyn de dåliga redskapen att utföra värf, genom hvilka

50 historiens dom öfver dem må mildras.

Bland de hos Macaulay uppträdande personer, som i historien åtnjutit, om icke stor aktning, likväl ett stort namn, är hertigen af Marlborough. Om hans beteende under Wilhelms regering har Macaulay framlagt data, hvilka tyvärr måste förbyta den ringa aktningen i det mest afgjorda förakt. Många Engelsmän på hans tid, såsom

vanligt i tider af stora brytningar, handlade mot sitt fäderneslands intressen, ledda af partihat, af osäkerhet om det rätta, eller af fruktan för egen ruin. Men nästan ensam synes Marlborough hafva sålunda sträfvat att vinna mera, än han öfverlastad af rang, makt och rikedom redan egde, eller på ärans väg kunde ytterligare vinna, och helt och hållet ensam har han för detta ändamål förrådt sitt fädernesland genom att uppsåtligt åt fångenskap och död öfverlemna dess försvarare. Det är en svart själ bland de svartaste. Macaulay's hithörande bevisning skola vi framdeles meddela.

Vi erinra, att arbetet utkommer i Svensk öfversättning.

10

2.

Bland Tyska skrifter, på en gång populära och genom snillrika åsigheter utmärkta, hafva de af W. H. Riehl väckt icke ringa uppseende och vunnit en talrik läsarkrets.

Det arbete, hvarigenom Riehl först gjort sig så allmänt känd, har titeln:

Die Naturgeschichte des Volkes, als Grundlage einer deutschen Social-Politik. – Titeln är kanske något sökt och uttalar icke klart arbetets innehåll, som också icke utan en blick öfver hela dess omfång rätt kan fattas.

20

Den åsigt, från hvilken Förf. utgår, är ungefär följande. Styrelserna öfver folken förfara vanligen efter någon politisk eller national-ekonomisk teori eller taga inrättningar och förhållanden i fremmande länder till mönster, allt utan att nogare hafva afseende på det ifrågasvarande landets och folkets gifna naturliga och kulturförhållanden, olika äfven i olika delar af hvarje land, på de skilda ståndens betydelse och behof af utveckling, på familjelifvets hos en nation art och fordringar. Det inträffar sålunda, menar Förf., att, ehuru man talar om nödvändigheten af en historisk utveckling, en sådan icke kommer till stånd, utan institutioner, lagar m. m. skapas, hvilka äro fremmande för det verkliga bestående i folkens öfvertygelse och sed. Följden häraf är, att när revolutionen träder till med sina allt nivellerande, det historiskt gifna förkastande läror, uti institutionerna ingenting finnes, som förmår göra motstånd, emedan de icke uppbäras af den verkliga folkandan.

30

Arbetet är deladt i tre delar: den första: *Land u. Leute*, den andra: *Die Bürgerliche Gesellschaft*, den tredje *Die Familie*.

Under hvar och en af dessa rubriker ger nu Förf. en framställning af Tyska folkets historiskt gifna tillstånd, söker visa, hvilka konstlade, i landets, folklynnets och folksedernas art icke rotade förhållanden, politiken i Tyskland skapat, och härleder deremot ur det verkliga beständes art, hvad som borde ske för en sannskyldig utveckling af detsamma. Han är alltså i politiken konservativ, eller tillhör, hvad man i Sverige kallade den historiska skolan, men stannar icke, såsom fallet ofta var med denna, vid en tvär förnekning af den teoretiska reformens berättigande, utan uppställer sjelf en teori, hemtad ur betraktelsen af det historiskt gifna, såsom han fattar detsamma.

40

Förf:s framställning är icke egentligen systematisk. Hvarje del af arbetet utgöres af en rad fria afhandlingar. Så innehåller t. ex. första delen, *Land u. Leute*, utom inledning (*Das Volk als Kunstobjekt* och *Die vier Fakultäten*) kapitlena 1 *Feld und Wald*, 2 *Wege und Stege*, 3 *Stadt und Land* o. s. v. – Men denna till utseendet fria betraktelse sammanhåller af den redan antydda, det hela genomgående grundtan-
ken.

50

Arbetet har börjat med andra delen: *Die Bürgerliche Gesellschaft*. Förf. uppgifver sjelf, att han efter anställda vandringar genom Tyskland haft för afsigt, att skildra endast landets bondestånd, dess olika karakter, bildning, lefnadssätt o. s. v. i Tysklands skilda delar, men att han af den kända förläggaren, baron Cotta, föranleddes, att utsträcka denna skildring till öfriga samhällsstånd, af hvilka han antager fyra, bonden och adelsmannen, de konservativa ståndena, borgaren och den fristående arbetaren, hit dock förnämligast räknadt hvarjehanda organiseradt löst folk, representanterna för den sociala rörelsen. Senare fördes han af dessa undersökningar, att söka grunden till olikheterna inom hvarje stånd, isynnerhet de båda konservativa, i skilda landsdelar. Så uppstod arbetets första del, i hvilken han återför denna olikhet till olikheten i landets beskaffenhet och till stamskilnaden.

Tredje delen, Familjen, utgör ett bihang till det hela. Förf. måste snart finna, att den sanna grunden för all varaktig och verksam reform ligger i familjen, och att familjelifvets beskaffenhet till sina olikheter beror såväl af olikheten i land och stam som af ståndsskilnaden. Till denna del af arbetet, som äfven är på Svenska öfversatt, skola vi framdeles återkomma.

I andra delen har det synnerligt intresse, hvad Förf. framställer om det i bildning stadda »fjerde ståndet», det, som han jemte det borgerliga gör till den sociala rörelsens representant. Det är intet nytt, att tala om ett fjerde stånd, som i de Europeiska staterna håller på att uppstå. I Frankrike och England förstås dermed vanligen fabriks- och handtverksarbetarna. I Tyskland skulle enligt Författarens åsigt, handtverksarbetaren föga alls, och fabriksarbetaren blott till ringa del såsom samhällsklass kommit till medvetande om sin ställning och till anspråk på social och politisk reform. Likväl uppräknar han ett antal industriösa klasser, hvilka jemte den förfallna delen af bönderne bilda ett industrielt proletariat, tillhörande fjerde ståndet. För viktigare delar af detta stånd håller han dock den afsigkomne, icke jordegande adeln, den lägsta tjenstemannaklassen, äfven den militära, och framförallt, hvad han kallar det konstnärliga och litterära proletariatet. Det är också dem, han tillräknar, hvad i hans tanke är reformsträfvandets största lyte, att detta sträfvande blifvit rigtadt till politisk, icke blott till social reform för detta fjerde stånds organisation, ehuru han visst icke heller visar sig vara någon fiende till den politiska reformen, såvidt denna utgår från de tre organiserade stånden och är rigtad på deras politiska inflytande »såsom stånd». Huru åter det fjerde ståndet skall organiseras, detta lemnar han osagdt, såsom förnämligast beroende af dess medlemmars kommande förmåga att sjelfva organisera sig.

Ett prestastånd erkänner han lika litet som ett stånd af militärer och af tjenstemän, hvilka i Tyskland heta »der Soldatenstand», »der Beamtenstand», för naturliga stånd. De båda senare säger han äro en fiktion af polisstaten. De bilda klasser med ett visst lefnadsyrke, icke egna stånd. Till och med den Katolska kyrkan har numera i Tyskland intet prestastånd; i protestantismen har aldrig ett sådant funnits. Det protestantiska presterskapet tillhör, likasom läroståndet öfverhufvud, genom bördens borgareståndet; det katolska i de högre befattningarne adeln, i de lägre bondeståndet.

Så originel och lärorik Förf:s uppfattning af de gifna samhällsförhållandena är, så litet nytt innebär hans förslag till en konservativ utveckling af desamma. Öfverhufvud är det en återgång till det gamla, som ligger honom om hjertat. Det är der konservatismen vanligen hamnar. Den borde i sanning aflägga namnet och dermed äfven saken.

Med t. ex. namn af praktiska reformvänner skulle de konservativa ställa sig på en helt annan botten, än konserverandets, och utmärka den ställning mot den teoretiserande liberalismen, hvilken de mera tänkande och mindre egoistiska konservativa i sjelfva verket intaga. Riehl ser i adeln, men än mer i bondeståndet det konservativa elementet i samhället. Bådas konservatism anser han bero af fast besittning, sådan att den ger ekonomiskt oberoende. Han påkallar derföre lagar, som tillerkänna adliga ståndsrättigheter endast åt de adliga, hvilka besitta en jordegendom af bestämdt värde. För bondeståndet föreslås väl inga majorater, men »utvandring», för att frigöra jorden från de små jordegarena, ökad jord för dylika, som stanna kvar, byarnes upplösning i enstaka gårdar med arronderad jord – allt saker mer eller mindre hörande till omöjligheternas område. Det i stort praktiska förslaget är en fri kommunalförfattning och frihet från intrång i den ärfda seden. Den vigt, Förf. lägger på denna sed, förtjenar den väl att betraktas med. Likaså äro hans yttranden om folkskolorna och om deras rigtning i förhållande till denna sed behjertansvärda.

Afser man från de stundom sväfvande förslagen för framtiden och i arbetet endast fäster sig vid skildringen af det gifna närvarande, så måste man erkänna skildringens både sanning och verkligen snillrika form. Vi skola icke undanhålla våra läsare några prof af densamma, öfvertygade, att de skola med stort intresse läsas. De gälla väl blott ett fremmande land. Men tillämpningen gör sig sjelf; och det slående i reflexionerna ger dem en betydelse för de tänkande i alla länder.

Ett bevis på den framgång arbetet haft i Tyskland har man deri, att detsamma från 1853 till 1857 hunnit till fjerde upplagan.

3.

Något serdeles framstående har, såvidt Ref. bekant, Svenska litteraturen icke att för 1857 framvisa. Beklagligt nog har denna litteratur redan i en följd af år saknat, hvad eljest plägar tillhöra hvarje land, der en nationallitteratur finnes: ett periodiskt blad, som skulle redogöra för litterära företeelser af något värde. Skulle man åter bedöma Svenska litteraturen efter, hvad dagbladen hafva att om den förmåla, komme man sannerligen att hysa en nog ringa föreställning om densamma. Äfven Svenska Tidningen, utom Post- och Inrikes det enda af dessa blad, som här i Finland är tillgängligt, meddelar väl nu och då några korta anmälanden och recensioner. Men det är sannerligen sällsynt, att i dessa uppsatser ens återfinna titeln på de verkligen dugliga och värderika skrifterna. Den, som kan egna hvarken tid eller medel åt samlandet och genomläsandet af årstrycket, nödgas derföre lita till de gamla välkända författarenamnen, kan på sin höjd låta sig lockas af den ena eller andra lofvande titeln.

Bland dessa arbeten, om hvilka i Sverige ingenting säges, räkna vi ett, som utan tvifvel tillhör kretsen af det märkligaste i Svenska litteraturen:

Menskliga utvecklingens Historia af N. Ignell, hvaraf 2:a delen utkommit, innehållande Israeliternas historia. Förra delen, som på sin tid i detta blad blifvit anmäld, behandlade i tvenne häften de öfriga gamla Orientaliska folkens samt Greklands och Roms historia. Med andra delen torde alltså Förf. hafva afslutat, hvad man kallar gamla tidens historia. Att således skildringen af Judiska folkets öden och kultur upptager en betydlig del af det hela, ger redan den yttre indelningen af arbetet tillkänna. Det förhåller sig också så, att denna andra del till volymen utgör mera än tvåtedjedelar af den förra. Och

om verkligen författarens krafter skulle räcka till att genomföra verket, hade man stort skäl att klandra denna ojemna fördelning. Men vi tänka, att ett arbete, så anlagdt som Hr Ignell's, icke tillhör en mans förmåga att planmessigt utföra. Och det är då billigt att läsaren med tacksamhet mottager, hvad honom skänkes, endast det är af värde, utan afseende derpå om Förf:s håg leder honom, att med mera förkärlek intränga i den ena periodens, den ena folkstammens kultur, än i den andras.

10 Så tillhör äfven denna andra del för sig utan tvifvel det utmärktaste, som i ämnet blifvit på Svenska språket skrifvet. Vi vilja härmed icke säga, att icke Förf:s åsichter i många hänseenden kunna och utan tvifvel skola möta motsägelse, såsom isynnerhet den kanske för utförliga kritiken öfver Gamla Testamentets skrifter, deras ålder, betydelse, trovärdighet m. m., lånad som den är af Tyska kritici, redan haft och har sina motståndare. Men såsom en tänkande betraktelse öfver, hvad detta folk varit och verkat, stå Hr Ignell's arbete utan tvifvel ganska högt, och äfven misstag och på osäker grund fotade omdömen i särskilda fall förmå föga minska värdet af det hela.

20 Detta gäller egentligast betraktelsen af det Judiska folkets utveckling inom sig. Äfven de litterärt bildades vetande om detta folk, om dess samhälls- och kulturtillstånd är ringa. Man lärer från barndomen känna något om dess härstamning, dess yttre öden, om domare, konungar o. s. v. Sjelfva folket, dess öfvertygelser och samhällslif är det icke fråga om; det utgör en dunkel botten, öfver hvilken de s. k. heliga historierna om patriarkernas giftermål, om David och Salomo m. m. afbildas. Också i historiska läroböcker läses blott ett magrare skelett af samma tilldragelser, och i de verldshistorier, som på Svenska språket finnas, kommer ganska litet dertill. Gamla testamentets skrifter läsas numera troligen mindre än förr; men det fordras också icke blott 30 läsning utan träget studium, för att ur dem kunna vinna någon totalbild af folkets allmänna tillstånd på särskilda tider. En sådan totalbild söker nu Författaren framställa, och vi kunna för vår del icke finna annat, än att han deruti på ett utmärkt sätt lyckats. För hvarje bildad läsare måste isynnerhet denna del af hans arbete ega intresse. Att historieskrifvaren icke kan anse den tradition, hvarpå all framställning af Judiska folkets öden måste grunda sig, såsom frikallad från kritik, är naturligt. Äfven de största ifrare undantaga gamla testamets hitoriska skrifter från de inspirerades antal; och man måste väl medgifva, att så ovärdiga föremål, som i dem icke sällan behandlas, 40 föga egna sig för gudomlig inspiration. Men medgifvandet har dock den svårighet med sig, att det innebär en helt och hållet godtycklig distinktion, så att med medgifvandet i detta fall hela inspirationsläran i teologisk mening måste blifva vacklande.

Att nu äfven Förf. enkelt skall betrakta den Judiska skriftliga traditionen som ett folks tidsböcker och litteratur, kan icke vara oväntadt. På en speciel kritik i afseende å berättelsernas ofullständighet och afvikelser från hvarandra har Förf. icke behöft ingå. Men deras historiska trovärdighet i allmähets måste han för sitt ändamål underkasta en pröfning. De historiska resultat, han framställer, och det 50 sammanhang och sätt, i hvilket framställningen sker, utgöra den lärerika och intressanta delen af arbetet.

Mindre tillfredsstäld måste man finna sig af Förf:s allmänna uppfattning af Judiska folkets betydelse för mensklige kulturens fortgång. Intet folk, så långt i vester bosatt som Judarne, stod i en så isolerad ställning till alla andra folk. Grekerna hafva mycket att berätta om

Judarnes grannas i norr, söder och öster, deras historia låter deras äldsta kultur komma från Fenicier och Egypter. Men med Israels folk hafva de intet att skaffa. Först efter Alexander, då hela vestra Asien öfversvämmades af Greker, grekiskt språk och grekisk sed, komma de båda folken i beröring med hvarandra; och Judiska läror hade inflytande på den Grekiska efterfilosofin. Likväl var detta jemförelsevis betydelselöst för den Grekiska och Romerska kulturen. Öfverhufvud ansåg Romarverlden Judendomen med förakt och afsky. Föga torde man med kännedom härom kunna antaga, att de redan före förstöringen kringstridda Judarne öfvade något bildande inflytande på sina omgifningar – för hvilken sak icke heller några historiska bevis finnas. Först såsom delvis mottagare och spridare af kristendomen lærer man kunna tillägga dem en större betydelse för hednafolken. I öfrigt hvilat detta folks verldshistoriska betydelse, såsom bland de kristna alltid blifvit erkändt, på det större eller mindre inflytande, deras religionslära må anses hafva utöfvat på kristendomens utbildning.

10

Afgörandet häröfver ger i vår tanke det bästa exempel på, huru ett folks kulturhistoriska inflytande bör bedömas. Hvad har Judiska folket varit för menskligheten? Denna fråga kan omöjligen nöjaktigt besvaras, förrän fråga blir om kristendomen i lära och praktik, och förrän utredt är, hvad som af judendomen öfvergått i kristendomen eller ur den inom den senare utvecklats sig. Öfverhufvud kan man icke, såsom Förf. gjort, omedelbart efter det man slutat skildringen af ett folks öden, utan vidare afgöra, på hvad sätt detta folk fört den menskliga kulturen framåt. Man kan visserligen säga, hvad som är det nya i dess lära och lif med häsyn till förgångna tider; men man måste ännu bevisa, hvad som deraf verkligen kommit den allmänna menskliga kulturen till godo. Häraf synes väl följa, att man, för att inse, hvad ett verldshistoriskt folk verkat, måste känna dess inflytande på mensklighetens hela efterföljande utveckling; och denna är äfven i sjelfva verket den synpunkt, ur hvilken den menskliga kulturens fortgång bör betraktas. Vi skulle också tro, att Förf., t. ex. när han kommer till undersökningen af den Romerska bildningens inverkan på hela det moderna samhället, äfven skall betrakta detta verldshistoriska folks religion, anda och institutioner i en vida betydelsefullare dager, än hvad som i hans arbete nu skett. Han skall då erkänna, att jemförelsevis få moderna folk finnas, hvilkas statsskick, samhällsordning, lagstiftning ja familjelif icke äro rotade i Romersk lag och sed, medan Judendomen för allt detta är jemförelsevis betydelselöst. Rom har derjemte en stor rol såsom förmedlande den Grekiska traditionen i samhällslif, vetenskap, litteratur och konst. Den Judiska kulturen synes verkligen hafva någon vikt endast för de Kristna folken, och dess betydelse för dem måste bero deraf, för huru mycket den kristna religionsläran verkligen har att tacka den Mosaiska. Det är den första taflan af Tie Guds Bud, som utgör den egentligen utmärkande delen af allt, hvad Gamla Testamentet har att anföra. Den andra taflans innehåll återfinnes i en ojemförligt högre grad utbildad i Romersk lag och sed. Den Mosaiska ceremonial-lagen åter är för den kristna kulturen helt och hållet likgiltig. Och Judarnes sedelära tål ingen jemförelse med den, som lärdes af deras hedniska samtid.

20

30

40

50

Högst märkvärdigt måste man finna det olika, karakteristiska åskådningssättet hos Engelmän och Fransmän i de båda viktigaste epokerna för dessa nationers samhällsutveckling. Hvar och en känner, att den revolution i England, som förde Cromvell till makten, hade en religiös färg. Den företer den enda stora tilldragelse i de kristna folkens

historia, i hvilken Gamla Testamentet framstod som en revolutionsco-
dex. Ännu 40 år senare vid Stuartarnes slutliga fördrifvande, vid den
hvälfning Engelsmännen egentligen kalla »Revolutionen», spelade
detta gammaltestamentliga åskådningssätt en viktig rol, ehuru icke
mera blott såsom omhvälfvande, utan hellre såsom motståndskraft,
medan man kan säga, att det var den hedniska antika bildningen, som
då segrade och grundlade Englands närvarande statsskick. Ungefär
samma öfvergång visar sig i Nordamerikanska Förenta Staternas
10 historia, då man jemför de första kolonisternas samhällsläror med dem,
som efter befrielsekriget gjorde sig gällande i förklaringen öfver
»människans rättigheter». I Frankrike deremot utgick revolutionen
helt och hållet från den klassiska bildningen. Romerska republiken,
Curtius, Marius, Cæsar, Catilina o. s. v. späcka här alla konventets tal
och Franska republikens lagbud. Dessa namn voro för 1789 års män
detsamma som Moses och profeterna för Englands Cromvelliänar. Vi
skulle tro, att den hedniska antikens och Judendomens »kulturhisto-
riska betydelse» verkligen måste studeras ur sådane företeelser, halfan-
nat årtusende framom den tid, då båda dessa kulturformer upphörde
att såsom sjelfständiga vara till – ehuru vi härvid icke vilja glömma, att
20 Judendomen ännu i denna dag har en tillvaro, som ingalunda bör
förbises. Att icke tala om den Rothschildska, Baringska o. s. v.
verldsmakten, är det t. ex. ett faktum, att nutidens Judar isynnerhet i
Tyskland bemäktigat sig tidningspressen, såsom den mest och lättast
lönande gren af litterär verksamhet. Äfven romanen, detta mäktiga
medel för den moderna bildningen, är till icke obetydlig del i Judiska
händer.

I sammanhang härmed få vi nämna en liten skrift: *Den mensklige
utvecklingens verldshistoriska epoker*. Allmän öfversigt. Stockholm
30 1857. – Det är ett ungdomsförsök, som egentligen får sitt intresse deraf,
att Förf. lärer vara Finne, och torde det Finska universitetets ungdom
derföre särskildt finna sig lockad, att om skriften taga kännedom. På
någon egen forskning är den icke bygd. Det väsentliga i Förf:s
uppfattning är, att afbildla såväl mensklighetens som särskilda pe-
rioders och folks utveckling under bilden af människans olika åldrar.
Han hyser den tröstande åsigten, att menskligheten nu först befinner
sig i yngligsåldern. Måtte den blott vara en evig ungdom, så att
menskligheten kunde anses med *Lessing* hafva valt sträfvan det till
sanning hellre, än sanningen sjelf.

40

J. V. S.

31 SATS OCH OMDÖME.

Litteraturblad n:o 12, december 1857

De läsare, som vid frågor af denna art finna något intresse, erinra sig
kanske den polemik, i hvilken vårt blad inleddes med anledning af en
i detsamma förekommande ogillande recension af en nytgifven s. k.
50 »Allmän Grammatik». Boken och dess definitioner togos ifrigt i
försvar af en insändare i H:fors Tidningar *B-r*. Vid detta försvar, i
hvilket vi billigt lemnat Hr *B-r* sista ordet, hafva vi också intet vidare
att påminna. Om beskaffenheten af den ifrågavarande boken kan icke
mera än en tanke finnas; såsom äfven landets skolmän, så vidt oss
bekant, torde vara fullkomligt ense rörande olämpligheten för skolan af